

S'ha escrit molt sobre el pas de la frontera clandestina pels vençuts, pel gener i pel febrer de 1939, però molt menys sobre les innumbrables escapades clandestines que es produïren durant tota la guerra civil, sobretot per part d'aquells que passaven a França per tal d'entrar després al nord de la península per la frontera d'Irun. Muntanyencs experts de les nostres contrades van fer repetidament de guies de grups de fugitius a través dels més diversos punts secrets de la ratlla fronterera. De les característiques de la ruta seguida per un grup de vint-i-vuit gironins entre Olot i la Manera, a les darreries de març de 1937, i de les vicissituds sofertes en les dues nits i el dia que va durar el desplaçament, en resta un valuós testimoni documental. Un dels participants, Estanislau Aragó, com a bon periodista, no es va poder estar de redactar, immediatament després, la crònica detallada d'aquell esdeveniment. El text que transcrivim a continuació, escrit sense cap pretensió de ser publicat i que ha romàs inèdit fins ara, explica amb una viva eloqüència les angoixes físiques i psíquiques que presidien aquestes forçades i dramàtiques excursions.

El pas clandestí de la frontera

Comencem la ruta avançant per un petit corriol que en ziga-zaga continuada assoleix un petit primer pujol. Els arbres són escassos; en canvi, hi són abundosos els matolls i els esbarzers. Al cim del pujol, uns camps sembrats i, al damunt, una masia.

Ara seguim una carretera perduda enmig d'un bosc clar d'alzines. La pujada és més suau i més segur l'avançar. Fa una hora que caminem quan els lladrucs d'un gos ens indiquen la proximitat d'una casa: deixem la carretera i pel mig del bosc, fent un xic de marrada, anem guanyant un altre turó. Ens deturem sota uns roures centenaris, l'oïda atenta a unes veus mig apagades.

El guia ens deixa un moment i al cap de poc reappareix acompanyat de catorze o quinze xicots, entre ells el meu nebot, i de les cinc o sis noies que ens havien fet de guies fins a aquell indret. Unes encaixades de mà, uns mots de comiat a les gentils i valeroses donzelles, i novament emprenem la ruta muntanya amunt. Ja som més a la colla. Avancem ara per un camí que no és corriol ni carretera; té d'aquesta l'amplada i d'aquell el pendent i els reblincons sobtats. Ens topem amb deu homes abrigossats i palplantats al llarg del camí. Un mot d'esglai i un pas enrera... La veu tranquil·la del guia foragita tot temor: són companys de ruta que allí ens esperaven des de

mitja tarda. El guia va preguntant, un a un, pel seu nom i la seva procedència.

— Encara en manquen quatre -diu-. No us moqueu, que torno tot seguit.

I ràpidament s'esmuny per entre les ombres del bosc en recerca dels quatre vianants esgarriats per aquells indrets. Als deu minuts apareix novament sense saber d'on, talment com si fos bruixot. Ens porta un feix de bastons perquè cada un esculli el que millor li plagui i ens diu que cal fer via. Dels que mancaven no n'ha trobat ni rastre: sortosament tots eren d'Olot i sabran retornar a ses llars.

“El camí s'estreny i anem en fila índia”

Muntanya amunt, a la fi, travessem un collet i seguim planejant pel vessant oposat, tot ple d'ombres. El camí s'estreny i anem en fila índia.

A les 10 ens deturem al peu d'una font, dins d'una pineda imponent: la claror de la lluna hi penetra difícilment, donada l'espessor de les branques. Com que diuen que cal menjar un bocí per agafar forces, jo pregunto al guia per les provisions del meu nebot i meves i la resposta em deixa glaçat:

— Ell no porta més que les seves, com tots; haurà estat un malentès.

Dos dies de ruta i sense provisions: bona pers-

"La casa és de Beget. Per primera vegada, el guia ens dóna a conèixer on ens trobem".

pectiva! El meu nebot em porta un mos de pa i un tros de truita. No tinc gana i l'aigua em treu la poca que tinc.

Novament em prenem la ruta, però ara ja no és per camins ni corriols: ara ja és pel mig del bosc. No fa un quart que caminem quan, en arribar a un petit collet, veiem a la muntanya del davant una gran foguera. El guia es detura i tots ens apilem a son entorn. Què serà? Quin senyal és aquest? De què és presagi? L'interroguem més amb els ulls que amb la boca. Per si allò no fos prou, part d'avall de la muntanya sorgeix un petit llumet. El guia resta mut una estona. Després ens diu que caldrà fer una marrada per evitar trobar-nos amb els que vigilen per aquell indret; cal avançar fent el menys soroll possible: cap mot, cap cigar encès i tothom cap a l'esquerra en comptes de seguir pel dret; ara pujant, ara baixant, per entre un bosc força brut, més de dues hores després perdem de vista el cim on hi havia la gran foguera. El cor s'eixampla.

Cal travessar una riera: uns es descalcen, altres tiren pel dret, sense preocupar-se de mullenes. Seguim una bona estona rieral avall; després un engorjat feréstec ens obliga a ajuntar-nos. Cercant un corriol, l'únic que pot donar-nos sortida d'un bosc ingrat, potser hi passem mitja hora: l'espessor del bosc i la claror cada vegada més feble de la lluna dificulten la recerca. A cada nou fracàs creix l'angoixa que sentim. Per fer més basardosa l'hora i més crítica la situació, els lladrucs d'un gos, forts i persistents, retronen per aquelles fondalades com els udols d'un mal esperit. Trobem el corriol fressat que ens allibera d'aquell sot feréstec quan les ombres de la nit davallen rapidíssimes a embolcallar totes les coses.

Als quinze minuts d'avançar, camps, arbres, muntanyes, tot desapareix dins la fosca més pregona.

Per no perdre'ns ens posem un rera l'altre, portant penjat a l'esquena un mocador blanc. Mentre el senderó era planer la cosa rutllava però en començar a enfilar-se i devenir pedregós i amb desnivells sobtats es fa difícil avançar. Rars són els que no ensopenguen dotzenes i dotzenes de vegades, pocs els que es lliuren de caigudes més o menys doloroses. Quan més cregut estava de petjar terra ferma, em trobo dins un sot ple d'arços, dos metres més avall del camí. Es deté la caravana; amb penes i treballs em situen de nou en el senderó. En caure, la cama esquerra ha quedat en posició violenta i ara és tota adolorida. Al sot hi han quedat la boina i el bastó.

Altra vegada, sense saber com, torno a trobar-me balancejant dins la buidor, arrapat amb les dues mans a una branca no pas molt ferma. En la davallada vertical he rebut un fort patac a l'extrem de la columna vertebral. Quan em trobo de nou entre els companys, una suor freda banya tot mon cos. On hauria anat a parar si la mà provident de Déu no m'hagués posat a l'abast aquella branca?

"Fa dotze hores que romanc al mateix lloc"

Renquejant, amb el cos capolat, vaig seguint. Sortosament, les tenebres es fan menys impenetrables: comencen a dibuixar-se els arbres, la cinta del camí s'allarga uns metres, es retalla la serra propera. El cel esdevé pissarrós, d'un gris de plom després, i a la fi més clar i brunyit com si fos d'acer. Al peu del camí trobem una font acollidora. Les boques resseques saboregen l'aigua fresquíssima i reconfortant.

Deixem el camí i, arrapant-nos als matolls i penjant fort en el pedruscall movedís, comencem a escalar un fort pendent. A la mitja hora ens cal parar i amagar-nos. El cel ha esdevingut opal. I í amb sa cla-

ror prenen relleu totes les coses. L'ull inquisidor d'un vigia pot albirar-nos i això seria la nostra mort. Són les cinc del matí.

El lloc escollit per passar-hi la jornada, no és pas el més adient. A més del pendent pronunciadíssim, el terror és ple de pedruscall i desproveït de tot arbratge. Ajagut no s'hi pot romandre; cal estar assegut. El brancatge, encara que no molt abundós, d'unes alzines joves, i les mates d'unes argelagues, brucs, boixos, rebolls de roures i algun pi perdut, ens protegeixen de tota mirada indiscreta. A la nostra esquerra la muntanya continua ferma. Part d'avall, als nostres peus, a un tirat de ballesta, es veuen uns terrenys cultivats i s'endevina una casota. Al davant i al costat, dues alteroses muntanyes rocoses tanquen l'horitzó.

Les primeres hores s'escolen amb una relativa quietud. Qui més qui menys, tots sentim els efectes de la dura travessia; a tots és plaent el reposar. I a l'esgotament físic s'hi afegeix l'esgotament moral produït pels nervis en tensió durant tota la nit. Una olor profunda ens envaeix: els ulls es clouen, les parpelles tenen la pesantor de les cortines metàl·liques.

Sia el nostre cansament, sia la incomoditat en què tots devem romandre, la son no pren plena possessió de nosaltres i a les 8 ja comença a sentir-se soroll en aquell campament. Els més afamats bolquen les provisions i comencem a engolir el millor del que portem. El guia em fa part del seu recapte. El meu nebot menja amb una altra colla. La boca encara és resseca i l'aigua aprofitada és escassa. De vi, ni parlar-ne.

Mantenir en silenci aquells 28 fugitius, aplegats en petits rotllos, és empresa difícil i esgotadora. Com que no ens coneixem els uns als altres, no hi ha ningú amb prou autoritat per imposar-se i, a més, una colla no veiem l'altra. El guia prou recomana silenci, però poc cas n'hi fem. Em passo el dia maldant per aconseguir-ho, enfadant-me amb els amics i renyant els que no ho eren:

— Pst, pst; calleu, silenci...

Parlen d'enraonar una estona, però al cap de poc ja hi tornen; ara és cap a aquest costat, ara és cap a l'altre. Ara és un que es desplaça i, en moure's, les mates i branquillons mouen gran brogit. I ara és un altre que fuma a tot gas i una columna de fum surmonta els alzinars.

I no pot jugar-s'hi. Fins a nosaltres arriben les veus dels pagesos que treballen en els camps sembrats allí al peu de la nostra muntanya. I se senten els esquellots de les vaques que pasturen en un prat a la dreita del casalot. I se senten, precises i clares, les destalades d'uns llenyataires o carboners sobre uns roures esfondrats per un llamp, allí, a la muntanya veïna. Una remor massa accentuada pot delatar-nos. Un bosquerol fàcilment pot descobrir-nos. La noia que guarda el ramat pot trobar-nos. Quina seria la nostra sort?

"Una boira tupida envaeix la muntanya"

Que llargues són les hores d'aquesta jornada! Al migdia poca cosa menjo: no passa. La boca té una aspror estranya. A les 5 m'alço per primera vegada: fa dotze hores que romanc al mateix lloc. Les comes no em sostenen; l'esquerra, sobretot, és presa d'un tremolor anguniós. Els ronyons estan adolorits.

Cal estar preparats per aixecar el campament a les 7. A les 6, però, una boira tupida envaeix la muntanya on romanem, i el guia, aprofitant aquesta avinentesa, dóna ordre de marxar. Encara no ens hem vist tots junts a plena llum. Estranya visió, per cert: homes fets i joves adolescents som aquí en franca camaraderia: rostres demacrats per llargues sofrences al costat de cares rialleres joveníssimes, amb els ulls plens d'ensomnis. Tots, però, mal arrobats, bruts, fets una desgràcia. Qui podria mai sospitar que aquest és un capità i aquest altre un sacerdot? Qui podria endevinar en aquest mendicant un gran hisendat, i en aquell jove vestit de parracs un docte professor, i en aquell altre un fill de casa bona? Més que éssers en la plenitud de les seves facultats semblen desferres humanes, darrers vestigis d'una raça degenerada i mísera.

I s'emprèn la ruta, muntanya amunt. La boira, molt densa al començament, va afinant-se fins a convertir-se en una subtil malla que no fa altra cosa que allunyar un xic els termes darrers. I d'aquell no res del començament sorgeixen, a poc a poc profundes barrancades, cingleres verticals, imponents precipicis, valls estretes i profundes serralades, cims alterosos i penyalars abruptes... Els ulls es perden en aquesta immensitat.

"On són els meus companys de ruta?"

Fosqueja, quan trobem un bassot ple de llot en un rempeu de muntanya. Ens hi aboquem com si fos una font, mes no ens apaga la set aquesta aigua terrosa: la boca queda més amussada que mai.

La claror incerta i freda de la lluna aclareix els nostres passos quan comencem a descendir d'aquest massís muntanyós. I en pendent pronunciadíssim arribem a uns prats, i després a unes terres sembrades de blat. Fa poc que hem aconseguit un camí, quan una masia gran, voltada d'uns arbres gegantins, ens obliga a internar-nos dins d'una roureda per evadir tot perill. Mitja hora després, retrobem el caminal que continua per entre una vall esponjosa on la terra és flonja i humida.

El so esquerdat d'unes esquelles properes ens para en sec. Per entre una clapa d'arbres albirem una casa de pagès. El guia ens fa seguir, però no com fins ara, uns més endavant i altres més enrera, sinó tots junts formant un sol grup. I així passem vorejant les parets d'aquell casal, quan les vaques, amb el seu pas calmós, vénen d'abeurar-se. La casa és de Beget. Per primera vegada, el guia ens dóna a conèixer on ens trobem.

Poc després ens cal parar. Vaig al costat del guia i aquest m'acaba d'assenyalar la canal que seguirem després de travessar la riera de Beget que passa a prop d'aquí, a un centenar de metres, quan l'avisen que hi ha un company que no pot seguir. Roman ajagut a terra amb uns forts dolors d'estómac i un esgotament general. El guia l'anima i li recepta una mica de conyac. Mentre esperem, uns s'asseuen en un marge i d'altres a terra. Jo prenc seient en una pedra que hi ha al peu del camí.

Quan temps hi romanc? Cinc minuts? Deu? Mitja hora? No ho sé. El que sí sé és que quan se m'ocorre de mirar enrera no veig ningú. Un silenci absolut m'embolcalla: la claror entelada de la lluna posa sobre totes les coses un aire de misteri.

M'alço, posseït d'un gran esverament. On són els meus companys de ruta? Què s'ha fet d'ells? Tal vegada el malalt ha empitjorat i l'han portat a aquell casal de Beget? Mes, si és així, com no m'han avisat? I si han seguit amunt, com no me n'he adonat, si havien de passar pel meu costat?

Faig uns passos endavant: no se sent cap remor. Uns passos enrera, i tampoc. Per major dissort, el camí que seguïem mor aquí mateix, al peu d'un prat. Què fer? No puc avançar, car no sé la ruta i la frontera és llunyana. No puc tornar enrera. Déu meu! Quina angoixa! Quin neguit! Quina tortura! El cor em bateja amb ritme accelerat. El cap és pres d'un vertigen atordidor i un rar engegament de cames impossibilitat tot moviment. Caic de genolls. I aquí, en terra, sota la campana de cristall de la nit, passa davant mos ulls la tràgica visió del que m'espera: en fer-se clar, uns camperols em trobaran mig mort de fred en un d'aquells racons i em portaran al Comitè de Beget, d'Oix o bé d'Olot. D'allí cap a Girona, on seré interrogat pel Comitè de Justícia. Després, la presó. Després... I penso en la meva muller. I en el que sofrirà en veure'm pres, precisament quan, amb el major sacrifici de la seva vida, ha volgut comprar la meva llibertat. Què serà d'ella i dels meus fills?

— Senyor, Senyor, apiadeu-vos-en...

M'alço, resolut. Cal eixir d'aquest cloteral, travessar la riera i seguir el primer camí que trobi a l'altra banda. Avançar unes passes i iniciar dèbils xiulets que cridin l'atenció i orientin els companys, pel cas que siguin a prop d'aquí.

Sento ja la remor de l'aigua en descendir ràpidament pel llit del riu, mes no trobo el senderó que ha de portar-m'hi. Unes passes més, i des de dalt d'un marge endevino el camí que buscava. Ja en ell, em paren unes veus properes. Deuen ser dels meus companys, i estic salvat, o són de gent d'aquesta contrada que fan servei de vigilància, i en aquest cas estic irreparablement perdut?

Resto parat sols un moment. Després continuo endavant, ràpid, disposat a afrontar totes les contingències. Sigui el que sigui, passi el que passi, tot és preferible a l'angoixa torturadora d'aquests minuts d'incertesa.

Les veus són més properes. La remor de l'aigua encaixonada creix a mesura que el camí descendeix. Els arbres que assenyalen les riberes del riu ja són a pocs metres. La terra comença a ser més fangosa. Els marges s'eixamplen i per fi la claror brillant d'aquell riu de plata obre mos ulls a l'esperança. Allà, a l'altra banda, en un grup compacte, els companys em miren inquietos, astorats, mentre el guia avança per ajudar-me a passar a la riba oposada. I en ser-hi, sense dir un mot, m'ajec sobre la pedra que més s'endinsa en el llit del riu, i a grans glopades sacio la set que em torturava feia hores i apago el foc que cremava les meves entranyes.

“Quan comencem l'ascensió és mitja nit”

Altra vegada tots junts, reemprenem la ruta. Tot fent via, m'expliquen com els inquietaren els primers xiulets que oïren llunyans, precisos, com crits d'al·lerta. Haurien estat descoberts? Amb aquells senyals els preparaven un parany? La seva persistència els forçava a romandre inactius. Per fi es féu el silenci i a mesura que aquest es perllongava s'ana-

Aquesta fotografia presa uns anys abans per Estanislaú Aragó sembla feta a posta per il·lustrar la seva aventura.

ven esvaint els seus temors. Quan decidiren marxar, s'adonaren que jo faltava a la colla. Aquell descobriment coincidí amb una remor de passos. Serien els meus? Serien els d'un buscafresses? D'aquí el seu mirar inquiet, ple de temors.

El camí fa una sèrie de giragonses per guanyar una alta collada. Com que l'avançar és fatigós i l'esgotament és quasi general, ens parem dues o tres vegades. El company malalt resta allí ajagut, més blanc que un cadàver. Jo, només de rentar-me, quedo submergit en una son letàrgica.

Passat el collet, el camí esdevé planer. La carícia d'un ventjol frescal desentumeix els nostres membres i es fa més grat l'avenç. Seguim, ara, el camí sinuós d'una llarga serralada. Mantenant-nos sempre, si fa no fa, al mateix nivell. La vegetació, quasi nul·la: alguns matolls de boix, alguna que altra fari-gola. Ve el moment en què de nou hem de descendir: un descens vertical imponent, a posta per trencar les cames més fermes. No hi ha altra solució que deixar-se anar rostos avall, sense preocupar-se de si es malmet la roba que hom porta. Ja al fons, trobem un rierol, el travessem fàcilment i després, mig aclofats a terra per no oferir tanta visualitat, escalem un altre turó. En ser a l'altra banda perdem de vista la lluna: un alt carenar s'interposa entre ella i nosaltres. A mesura que anem descendint, les ombres es fan més pregones. Arribats a una petita vall, el guia ens permet reposar uns minuts abans d'escalar l'última muntanya que falta per guanyar la frontera.

— L'ascensió és un xic penosa i llarga -ens diu-. Cal comptar-hi unes tres hores.

Quan comencem l'ascensió és mitja nit. A poques passes no es distingeix res. La foscor, però, va accentuant-se fins a l'extrem que no veig on poso els peus. Com que no seguim cap camí i el pendent és pronunciat, les dificultats d'avançar són grans. Aixeco els peus un pam i dec fer-ho dos o tres; els alço dos o tres i llavors l'esforç resulta inútil car el desnivell a guanyar és insignificant. Ara una branca, ara un matoll, ara una grossa pedra, s'interposaven per deturar mos passos.

Per tal que pugui pujar amb més facilitat m'agafen l'abric i el *xubasquero* que duc al braç; així, almenys, tindrè les mans lliures. De moment la cosa reïx un xic però al cap de poc revénen les ensopega-

des i, com que la fatiga és considerable, cada vegada es fa més difícil alçar-se. Mossèn C., primer, el meu nebot, després, ara donant-me la mà, ara agafant-me per dessorà el braç, m'ajuden a anar pujant. Quedem esgotats.

En ser a dalt, un petit planell. El guia ens va reunint. Per tal que no quedem ressagats ni ens perdem en la fosca, ens fa col·locar en fila: els més esgotats, davant, els altres, darrera, i, enmig dels primers, algun de valent. Un a un anem dient el nom: hi som tots 28. Jo sóc el que fa cinc o sis de la colla i tinc davant meu el bon company d'excursions Enric J. En aqueixa forma reemprenem la marxa: amunt i sempre amunt. La muntanya no s'acaba mai. Quan cal guanyar un pas difícil o les forces em falten, el company J. m'estira amb el seu llarg bastó que jo m'hi aferro pel cantó oposat. Les hores passen i l'avenç es fa lentament. Quan tindrà fi aquest llarg romiatge?

“Un potent raig de llum sorgeix de la fosca”

Deuen ser les dues de la matinada quan comencen a caure unes volves de neu finíssima: tènues, quasi imperceptibles. Poc després esdevenen, però, més persistents i compactes i acaba amb una tempesta desfermada d'aigua i neu. No sé pas el que dura: el terra queda cobert d'una capa blanca de mig pam de gruix. Aquest contratemps no ens detura pas, però fa més penós encara l'avançar. Els peus xops rellisquen sovint en la neu glaçada i les caigudes són freqüents. Lassos, extenuats i molls de cap a peus, amb les mans balbes i el cap cremant, anem seguint la ruta inacabable, quan, de sobte, un potent raig de llum sorgeix de la fosca i ressegueix la línia ondulant de la carena ja propera.

Un llampec mortífer no ens hauria esfereït més que aquesta llambregada sinistra. Presos d'un pànic indescriptible, com folls, ens llancem rostos avall, per tal de lliurar-nos de la mirada encesa d'aquest ull de ciclop. La llarga cadena humana, rompuda aquí al cim, no es refà fins força estona després.

Aquest viratge ràpid, imprevist, obliga el guia a buscar nova sortida: la fosca i la neu esborrant tot camí dificulten la recerca. Va, aquell, davant de la llarga corrua, amb pas vacil·lant i tot encorbat, per mantenir a ras de terra una lot encesa i no projectar més que un cercle disminuït, invisible a distància. Bo i seguint-lo, tots restem presos dels més negres pesimismoes. La claror cegadora d'aquest feix de llum, projectat per un projector potentíssim, ens ha mostrat, amb tota la cruessa, la duresa del paisatge per on hem d'avançar, i les dificultats de substraure'ns a la vigilant mirada dels guàrdies de fronteres.

Per un indret menys accessible que el de suara, cal escalar l'alt murallar fronterer. La neu, omplint clotars i barrancades i fent desaparèixer les collades salvadores, fa insegur i difícil tot desplaçament. Per altra banda, les hores de la nit es van escolant rapidísimament i, en fer-se de dia, tota temptativa d'avançar serà inútil. Amb aquest neguit per company caminem qui sap l'estona. Qui pot mesurar la durada del temps, quan angoixes de mort són les que el regulen?

Les primeres clarors de l'alba ens troben completament rendits per la fatiga de l'etern pujar i baixar, i totalment esgotats els nostres nervis per les inquietuds torbadores. Els qui són prop del guia l'interroguen amb veu feble i ulls febreros:

— On som? Hem guanyat ja la frontera?

El guia tarda a contestar-los: mira al lluny, ple d'ombres encara, amb ulls enigmàtics. Un rictus profund contreu la seva boca. Per fi, el seu rostre s'aclareix un xic i el seu braç assenyala un indret perdut en la calitja, part d'avall de la muntanya per la qual iniciem un nou descens:

— Allí, en aquell cloteral, hi ha el poble de la Manera: a les sis hi serem. Trepitgem ja terra de França.

Aquesta nova tan desitjada sembla que hauria de produir en nosaltres una forta emoció i que el nostre pit, sense la càrrega feixuga d'aquest pesombre esgotador, hauria de respirar amplament, amb ritme intens i franc. Mes no és així. Hem sofert tant, físicament i moralment, em la dura travessia, que no sabem reaccionar davant l'evidència d'haver aconseguit la pretesa llibertat. Com si, de cop i volta, la vida hagi perdut el seu valor; com si en la mort no hi vegem altra cosa que la suprema alliberació.

Com uns autòmats, anem caminant muntanya avall per una carretera mig perduda. El gruix de la neu és cada vegada menor i en canvi augmenten el fang i el pedruscall. Se'm desfà una banda de la cama i ni esma tinc per tornar-me-la a posar. Me l'entortolligo al coll com si fos una bufanda. L'abric em faria ara un bon servei, mes, qui sap on és el que el portava?

Com escamots d'un exèrcit fortament batut per l'enemic, així arribem al petit poble francès de la Manera, a les set del matí del dissabte de Passió. A l'hostal acollidor demano una copa de rom. Tinc fred, tinc sed, tinc fam: en les tretze hores de travessia no he menjat altra cosa que una mitja presa de xocolata, allí al rieral de Beget.

Com que vora del foc no hi cabem tots, amb el company mossèn C. ens n'anem a casa d'uns seus amics. Ens reben amb els braços oberts; ens deixen la roba necessària per abrigar-nos mentre la nostra s'asseca, i ens fan un gran tassó de llet, pa i fina mantega per refer les nostres forces. Sota l'alta campana de la llar pairal on sentim l'escalf del foc i el d'una bona amistat, passem el matí fins que arriba l'autobús que ens ha de conduir a Perpinyà.

ESTANISLAU ARAGÓ

Estanislau Aragó i Turon va néixer a Santa Coloma de Farners l'any 1889. L'any 1915 es va establir a Girona com a Procurador dels Tribunals. Casat amb M. de la Bonanova Masó i Valentí l'any 1920 i pare de tres fills, va treballar regularment com a redactor del **Diari de Girona**. Va ser membre destacat d'**Athenea** i del Centre Catalanista de Girona, i President de l'Associació de la Premsa de Girona. L'any 1933 va ser elegit President del GEIEG, càrrec que va abandonar l'any 1934 quan, com a integrant de la candidatura de la Lliga, va accedir a l'Ajuntament de Girona. Com a Regidor ponent de Cultura va dur a terme una intensa tasca que es va veure truncada el juliol de 1936. Amenaçat, va amagar-se a Barcelona fins que va poder passar la frontera, el març de 1937. Durant la resta de la guerra civil va exercir com a mestre a diverses escoles públiques del País Basc. Retornat a Girona l'any 1939, i absolutament desvinculat de tota activitat política, va dedicar-se de manera exclusiva a la seva professió de Procurador. Elegit Degà del Col·legi de Procuradors de la província, l'any 1959, fou successivament reelegit i, en arribar a la jubilació, nomenat Degà Honorari amb caràcter vitalici. L'any 1973 li fou concedida la Creu distingida de 1a. classe de Sant Raimon de Penyafort. Va morir a Girona l'any 1975.